

Ks. Ryszard Sztuchmiller

PROBLEM OCHRONY PRAW RODZINY*

Wstęp

Ojciec Św. Jan Paweł II w opublikowanym dnia 2 lutego 1994 r. *Liście do Rodzin* stwierdza: „Rodzinę rozumiało się zawsze jako pierwszy i podstawowy wyraz natury społecznej człowieka. Dziś rozumie się ją zasadniczo w taki sam sposób” (nr 7). Rodzina jest dalej tak samo niezbędna jak przed laty i przed wiekami.

Wiemy, że nieudane były próby, podejmowane zwłaszcza przez systemy totalitarne, zastępowania małżeństwa i rodziny innymi formami życia i wychowania. Współcześnie mamy do czynienia z naporem liberalnej myśli z Zachodu Europy, w której podważa się znaczenie małżeństwa i rodziny. Przejawia się to w przesadnym akcentowaniu praw jednostki, a całkowitym pomijaniu praw rodziny. W stanowieniu praw obowiązujących w państwie nie uwzględnia się potrzeb rodziny, w środkach masowego przekazu coraz rzadziej używa się słów: „małżeństwo” i „rodzina”, zastępując je (zwłaszcza w telewizji) określeniami „partnerzy” czy „wspólnota”, które to pojęcia są mniej precyzyjne, a może nawet celowo włączające w ten krąg różne związki patologiczne lub nieformalne.

Kościół stale uznaje wielkie znaczenie małżeństwa i rodziny dla całego życia społecznego. Wyrazem tego są poważne fakty także w najnowszej działalności Kościoła. Wystarczy tu wspomnieć dwie encykliki Piusa XI dotyczące życia małżeńskiego i wychowania¹, wielką dyskusję dotyczącą małżeństwa i rodziny podczas Soboru Watykańskiego II², encyklikę Pawła VI *Humanae vitae*, adhortację Jana Pawła II *Familiaris consortio*, Kartę Praw Rodziny ogłoszoną

* Wykład wygłoszony na Walnym Zebraniu Stowarzyszenia Kanonistów Polskich Warszawa – 24 X 1994 r.

¹ *Casti connubii* oraz *Divini Illius Magistri*.

² Problematyka małżeństwa i rodziny była jedną z najczęściej dyskutowanych podczas całego Soboru. Zob. R. S z t u c h m i l l e r. Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983. Lublin 1993 s. 47-192.

przez Stolicę Apostolską 22 X 1983 r.³, ogłoszony niedawno przez Jana Pawła II *List do Rodzin* oraz zapowiedziany przez niego – podczas Kongresu rodzin w Rzymie w dniach 7-8 października br. (1994) – nowy dokument o rodzinie i życiu ludzkim. Wypada zauważyć, że kongres ów był nie tylko miłym spotkaniem lub podsumowaniem Międzynarodowego Roku Rodziny, lecz zwróceniem uwagi świata na znaczenie rodziny, jej problemy oraz konieczność szukania sposobów jej ratowania, ochrony jej praw i udzielania skutecznej pomocy.

Na polu pomocy rodzinie inne są zadania polityków, prawodawców, pracowników administracji, oświaty i służby zdrowia, a inne samych rodzin i ich stowarzyszeń, duszpasterzy, pracowników socjalnych czy prawników. Ale każdy, komu na sercu leży przyszłość narodu, całego społeczeństwa lub Kościoła, winien robić wszystko, co w jego mocy, aby umacniać małżeństwo i rodzinę, aby zapewniać im jak najlepsze warunki powstawania, wypełniania swoich zadań i rozwoju.

Nas interesują dziś zadania kanonistów, a częściowo także prawników świeckich. Mając na uwadze, że ochrona prawna rodziny może obejmować: 1) tylko uznanie jej praw lub 2) także uznanie jej uprawnienia do występowania w obronie swoich praw, postaram się odpowiedzieć na następujące pytania:

- czy w prawie kanonicznym oraz w prawie polskim chronione są prawa rodziny;
- czy rodzina posiada osobowość prawną? czy jest ona tylko przedmiotem ochrony prawnej, czy także jej podmiotem ?
- czy prawa rodziny są chronione wystarczająco, czy ochronę rodziny i jej praw należy jeszcze wzmacniać?

³ Z racji obowiązującego wówczas w Polsce stanu wojennego nie dotarła ona wtedy do świadomości szerszych kręgów społeczeństwa. Jednak uroczyście promulgowana w wielu diecezjach Polski w dziesięciolecie jej ogłoszenia powinna stać się „katechizmem” polityków, prawodawców, pracowników administracji, samych rodzin i wszystkich działających na rzecz rodziny. Jest ona obecnie dostępna w wielu ośrodkach (księgarnie, kurie diecezjalne) w formie niedrogich broszur (czasem nawet elegancko wydanych).

I. RODZINA PRZEDMIOTEM OCHRONY PRAWNEJ

1. Czy istnieją prawa rodziny ?

We współczesnych świeckich systemach prawa brak jest wyraźnego uznania podmiotowości prawnej rodziny. Mówi się tylko o prawach rodziców i prawach dzieci. W prawodawstwach istnieje daleko posunięta indywidualizacja praw i podmiotem praw jest na ogół tylko jednostka ludzka. Na ogół nie uznaje się praw rodziny, lecz tylko poszczególnych osób: rodziców i dzieci (każdego pojedynczo).

Ale w wielu dokumentach kościelnych⁴ oraz w niektórych świeckich wyraźnie wymienia się prawa rodziny lub rodziców. Jest to jednak najczęściej uznanie tylko biernej podmiotowości rodziców lub rodziny, tzn. przyznanie, że rodzina lub rodzice mają do czegoś prawo.

W dokumentach tych (i w odpowiednich normach) nie określa się jednak, jak rodzina może realizować te swoje prawa, jakie ma możliwości w razie pojawienia się trudności w ich realizacji, czy może występować jako podmiot prawa i egzekwować swoje uprawnienia.

2. Gdzie określone zostały przedmiotowe prawa rodziny ?

W obydwu kodeksach prawa kanonicznego nie ma definicji lub określenia rodziny, ani wyodrębnionego zespołu norm prawa rodzinnego⁵. Lecz w różnych ich częściach rozsiane są przepisy regulujące kwestie z zakresu prawa rodzinnego. Zwłaszcza w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. dość liczne są normy chroniące poszczególne prawa rodziców.

Natomiast w nauce prawa kanonicznego zaczyna się wyróżniać także prawo rodzinne. Podejmuje się w nim takie kwestie, jak: legalność pochodzenia dzieci, ich katolickie wychowanie, odpowiedzialność i kompetencje rodziców (najczęściej małżonków) w zakresie kształcenia i wychowania dzieci, potrzeba zabezpieczenia wychowania dzieci przy orzekaniu separacji lub rozwiązaniu małżeństwa.

⁴ Zob. np. encykliki Piusa XI, liczne wypowiedzi radiowe Piusa XII, dokumenty Pawła VI, a zwłaszcza Jana Pawła II.

⁵ Zob. H. M u s s i n g h o f f. Familienrecht im Codex Iuris Canonici. „Österreichisches Archiv für Kirchenrecht” 34:1983/84 s. 124.

Także w polskim Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym nie ma definicji rodziny⁶. Jednak w systemie prawa polskiego prawo rodzinne stanowi odrębny dział prawa, który został ujęty w formie odrębnego kodeksu. W prawie polskim prawo rodzinne jest bardzo rozbudowane. Obejmuje ono regulacje dotyczące małżeństwa (jego zawierania, praw i obowiązków małżeńskich, stosunków majątkowych między małżonkami, ustania małżeństwa, zwłaszcza przeprowadzania rozvodu), pokrewieństwa (kwestie dotyczące pochodzenia dziecka, stosunków między rodzicami i dziećmi, przysposobienia, obowiązku alimentacyjnego) oraz opieki i kurateli.

To, co w prawie świeckim stanowi przedmiot prawa rodzinnego, to w znacznej mierze jest przedmiotem zainteresowania doktryny pastoralnej Kościoła. Treści te zawarte są w takich dokumentach, jak: *Familiaris consortio*, Karta Praw Rodziny i List Jana Pawła II do Rodzin z 2.02.1994 r.

Wypada tu zaznaczyć, że podczas prac nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego próbowano wprowadzić do Kodeksu określenie rodziny i pewne regulacje prawne mające wyraźnie na celu ochronę rodziny jako takiej. Podczas 12 kongresu kanonistyczno-pastoralnego w Chieti (15-18 IX 1980) abp V. Fagiolo zaproponował włączenie tego rodzaju norm do rozdziału traktującego o skutkach małżeństwa⁷. E. Cappellini natomiast zaproponował włączenie takich norm do prawa fundamentalnego Kościoła, a także zamieszczenie specjalnego tytułu o rodzinie w prawie osobowym (księga II Kodeksu)⁸. Wskazywał on konieczność większego uwzględnienia tekstów soborowych i uznanie rodziny za osobę prawną kolegialną (*persona iuridica collegialis*). Proponował on, aby odpowiednie określenia wprowadzić do kan. 110 i 119 Schematu z 1980 roku. Należało tam określić, na czym polega dobro rodziny (*bonum familiae*), które nie zawsze tożsame jest z dobrem poszczególnych jej członków, oraz określić cel rodziny i życia rodzinnego (*finis proprius familiae*), które to elementy winny być w prawie wyraźnie chronione. Domagał się on wyraźnie określenia praw rodziny (*ius familiae*)⁹.

⁶ Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Dz.U. nr 9 poz. 59; także w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz inne przepisy prawne dotyczące rodziny. Stan prawny na dzień 15 maja 1993 r. Zebrał i opracował K. Piasecki. Bydgoszcz 1993 s. 7-55. W k.r.o. nie ma także pojęcia małżeństwa.

⁷ V. F a g i o l o. La famiglia nei documenti del Concilio Vaticano II e nel Magistero della Chiesa. W: La famiglia nella normativa canonica e civile. Chieti 1981 s. 27-35.

⁸ E. C a p p e l l i n i. Prospettive del diritto della famiglia nella revisione del Codice di Diritto Canonico. W: La famiglia nella normativa canonica e civile. Chieti 1981 s. 41-65.

⁹ E. C a p p e l l i n i. Prospettive s. 48-54. Zob. M u s s i n g h o f f. Familienrecht s. 125-126.

Także Papieska Rada ds. Rodziny zaproponowała uzupełnienie kanonów 1088-1090 Schematu z 1980 r. (obecnie kan. 1134-1136 – o skutkach małżeństwa) sformułowaniami wskazującymi na to, iż małżeństwo jest podstawą rodziny (kan. 1088), małżonkowie chrześcijańscy mają równe prawa w dawaniu świadectwa wiary i uświęcaniu rodziny (kan. 1089) oraz że rodzina chrześcijańska jest pierwszą i szczególną szkołą wychowania do praktykowania cnót, do wspólnoty kościelnej oraz do współpracy w społeczeństwie¹⁰. Choć wnioski te na pozór wydają się mieć charakter pastoralny, to jest oczywiste, że w dobie postępującej sekularyzacji życia Kościoł coraz bardziej będzie musiał opierać się na rodzinach, jako na podstawowych komórkach Kościoła i społeczeństwa i swoją moc do przetrwania i ewangelizacji czerpać z fizycznej, duchowej i religijnej płodności rodziny chrześcijańskiej. Do takiego wniosku upoważnia obserwacja życia Kościoła w krajach, gdzie jest on lub był prześladowany; tam, gdzie rodziny są silne wiarą, tam Kościół się ocala i rozwija się¹¹.

Jeśli chodzi o prawo polskie, to normy nakazujące ochronę rodziny i jej praw zawarte są w konstytucji RP (art. 79 ust 1 – ogólnikowo, że państwo chroni małżeństwo i rodzinę), oraz w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (zwl. art. 23 i 62 § 1).

3. W jaki sposób określone są przedmiotowe prawa rodziny ?

Prawa przyznane rodzinie podzielić można na dwie grupy. Do pierwszej należą te prawa, które przyznane zostały wyraźnie rodzinie lub małżeństwu jako takim. Do drugiej należą te prawa, które wprost przyznane zostały rodzicom lub małżonkom, jako wykonawcom tych praw, a pośrednio odnoszą się do rodziny i za cel mają jej ochronę¹². Przyjrzyjmy się nieco prawom umieszczonym w obydwu grupach.

¹⁰ C. G a l l a g h e r. Marriage and the family in the Revised Code. „Newsletter of the Canon Law Society of Great Britain and Ireland” 1982 s. 113. Propozycja ta była zgodna z wnioskiem abpa V. Fagiolo. Zob. M u s s i n g h o f f. Familienrecht s. 126-127.

¹¹ Zob. M u s s i n g h o f f. Familienrecht s. 127.

¹² Także Sobór Watykański II w swoich sformułowaniach określa przede wszystkim prawa małżonków oraz prawa regulujące relacje rodziców do dzieci, a tylko w niewielu miejscach mówi o rodzinie jako takiej. Zob. M u s s i n g h o f f. Familienrecht s. 123-124.

a) prawa przyznane rodzinie i małżeństwu jako takim

Chyba w każdym systemie prawa, a przynajmniej w każdym systemie europejskim, rodzina jest przedmiotem szerszej lub węższej ochrony prawnej. Przedmiotem ochrony jest zwłaszcza jej funkcja prokreacyjna, edukacyjna i wychowawcza.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego prawa rodziny czasem uznane są wyraźnie, a czasem wynika to z treści normy, choć nie używa się wyrazu „rodzina”.

I tak ochronie praw rodziny, ochronie godziwych warunków jej życia, służą normy zawarte w kan. 1153 § 1-2, określające warunki zerwania wspólnoty małżeńskiej oraz konieczność powrotu do tej wspólnoty, jeśli przesłanki separacji ustaną. Podobnie w kan. 1154 stwierdza się, że w postanowieniu o separacji winno być zabezpieczone odpowiednie utrzymanie i wychowanie dzieci, a więc byt rodziny, pomimo jej rozłączenia.

Ochronie spokojnego życia rodziny służy też przepis zawarty w kan. 110, który każe dzieci adoptowane traktować na równi z dziećmi rodzonymi. Ta nowa norma została bardzo życzliwie przyjęta, gdyż pośrednio wskazuje się w niej rozwiązanie niektórych problemów małżeństw nieplodnych.

Wnioski zgłoszone w latach 1980-1981 przez Papieską Radę ds. Rodziny oraz abpa V. Fagiolo pojawiły się zbyt późno, aby mieć szansę realizacji. Czcīgiwym spełnieniem postulatów wtedy stawianych jest jednak treść kan. 226 § 1. Oto w jednej z podstawowych norm określających prawa świeckich zobowiązuje się małżonków, aby przez rodzinę przyczyniali się do budowania ludu Bożego. Za uzupełnienie tej normy uznać można sformułowanie dotyczące rodziny zawarte w kan. 835 § 4.

W nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego zauważa się większe niż dawniej akcentowanie eklezjalnej odpowiedzialności rodziny. Z tej wizji wynika konieczność solidniejszej niż dawniej pomocy duszpasterskiej względem rodziny. I tak proboszcz jest wyraźnie zobowiązany do odwiedzania rodzin oraz do duszpasterstwa rodzin (kan. 529 § 1). Ma on także obowiązek mówić o rodzinie w kazaniach; pouczać wiernych o jedności i trwałości rodziny oraz o jej zadaniach (kan. 768 § 2).

Cała wspólnota kościelna, a zwłaszcza jej duszpasterze, winna wspomagać rodziny w wiernym zachowywaniu przymierza małżeńskiego, rozwijaniu ducha chrześcijańskiego oraz osiągnięciu coraz większej świętości i doskonałości (kan. 1063, wstęp i nr 4 oraz kan. 1064).

W kan. 1128 prawodawca nakłada ponadto na duszpasterzy obowiązek wspierania małżonków żyjących w tzw. małżeństwach mieszanych „w utrwalaniu jedności życia małżeńskiego i rodzinnego”.

Jeśli chodzi o kościelne dokumenty pozakodeksowe, to najwyraźniej prawa rodziny wyrażone zostały w Karcie Praw Rodziny ogłoszonej przez Stolicę Apostolską w 1983 r.:

- art. 1a – ochrona prawa do założenia rodziny;
- art. 9 – ochrona prorodzinnej polityki władz publicznych „w kwestiach prawnych, gospodarczych, społecznych i finansowych”;
- art. 10 – ochrona odpowiednich warunków życia rodziny, postulat „płacy rodzinnej”;
- art. 11 – ochrona prawa do odpowiedniego mieszkania;
- art. 12 – ochrona praw rodzin migrantów.

b) prawa przyznane wyraźnie małżonkom lub rodzicom, a pośrednio rodzinie

W systemie prawa kanonicznego nieczęsto mówi się wyraźnie o prawach rodziny, zaś częściej mowa jest o prawach rodziców, zwłaszcza odnoszących się do wychowania dzieci. Oto przykłady:

- Kan. 793 § 1-2: ochrona prawa rodziców do katolickiego wychowania potomstwa oraz prawa do odpowiednich pomocy w tej dziedzinie, zwłaszcza ze strony państwa;
- Kan. 796 § 1-2: pomoc należna rodzicom ze strony nauczycieli i szkół;
- Kan. 797: wolność rodziców w zakresie wyboru szkoły dla dzieci;
- Kan. 799: obowiązek rodziców zabiegania o to, aby ustawy państwowe zapewniały takie wychowanie moralne i religijne w szkołach, które jest zgodne z sumieniem rodziców;

Ochronie pokoju w rodzinach mieszanych wyznaniowo, a czasem też prawa małżonków lub rodziców do decydowania o wyznaniu swoim lub dziecka służą normy zawarte w kan. 111 § 1 oraz kan. 112 § 1 nr 2 i 3.

Podobne uznanie praw rodziców, a pośrednio także rodziny, zawarte zostało w niektórych artykułach Karty Praw Rodziny:

- art. 3ab – rodzice mają prawo decydowania o wielkości własnej rodziny;
- art. 5 – rodzice mają pierwsze i niezbywalne prawo wychowania potomstwa;

Jeśli idzie o ochronę rodziny w prawie polskim, to poza wspomnianym już przepisem konstytucji RP, wymienić należy niektóre artykuły kodeksu rodzinnego i opiekuńczego:

- art. 23 – „Małżonkowie (...) są obowiązani do (...) współdziałania dla dobra rodziny”;
- art. 62 § 1 – domniemanie, że dziecko pochodzi od męża ojca matki; jest to więc ochrona dobrego imienia matki i pokoju w rodzinie;

W przedstawionym zestawieniu biernych praw rodziny nie ujmuję:

– kan. 1398 i art. 4 Karty Praw Rodziny – ochrona prawa dziecka (także poczętego) do życia, gdyż w normach tych bardziej chroniona jest osoba jako jednostka, a nie jako członek rodziny.

– art. 77 § 2 k.r.o. – możliwość uznania dziecka poczętego, gdyż chodzi tu szczególnie o dobro dziecka;

– troski o zabezpieczenie utrzymania poprzedniego partnera lub dzieci (kan. 1071 § 1 nr 3 oraz kan. 1689), gdyż w normach tych chroni się warunki życia konkretnych osób, często nie żyjących w prawdziwym małżeństwie, a nie rodziny jako takie.

II. RODZINA PODMIOTEM OCHRONY PRAWNEJ

Skoro rodzina ma tak wielkie znaczenie i ma do wypełnienia poważne zadania, to powinna mieć także możliwości wypełniania tych zadań, w tym także środki prawne, zapewniające jej odpowiednie warunki bytowe oraz możliwość swobodnego działania celowego.

Trzeba jednak stwierdzić, że rodzina w zasadzie nie posiada podmiotowości prawnej, i to zarówno w prawie kanonicznym (w sensie ścisłym), jak i w prawie polskim.

W prawie polskim nie ma ani jednego przepisu przyznającego rodzinie jako takiej czynną podmiotowość prawną¹³. Są natomiast liczne normy określające czynne prawa rodziców, a więc ich podmiotowość prawną. Należy do nich szczególnie zespół norm zawarty w dziale „władza rodzicielska” (art. 92-113).

Natomiast w doktrynie pastoralnej Kościoła występuje zarówno uznanie praw rodziny, jak i uznanie jej podmiotowości prawnej. W nauczaniu Kościoła rodzina jest podmiotem uprawnień i obowiązków. Takie stwierdzenia zawarte

¹³ Zob. J. Winiarz. Prawo rodzinne. Warszawa 1987^s s. 13.

są w: *Familiaris consortio*, w Karcie Praw Rodziny i w Liście Jana Pawła II do Rodzin z 2.02.1994 r.

W adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio*, zwłaszcza w jej numerach 45-47, zawarte zostały podstawowe zasady wykonywania przez rodzinę jej praw przedmiotowych i podmiotowych. Zawarty tam został także pierwowzór Karty Praw Rodziny.

Zaś w samej Karcie Praw Rodziny wyraźnie uznano podmiotowość prawną rodziny w następujących artykułach:

– 3c – „rodzina ma prawo do pomocy ze strony społeczeństwa w tym, co dotyczy wydania na świat i wychowania dzieci”;

– 5f – „rodzina ma prawo w y m a g a ć (podkr. moje – R.Sz.), by środki społecznego przekazu stanowiły pozytywne narzędzie budowania społeczeństwa i by wspierały podstawowe wartości rodziny”.

– 6 – „Rodzina ma prawo istnieć i rozwijać się jako rodzina. a) Władze publiczne winny uznawać i wspierać godność, słuszną niezależność, intymność, integralność i stałość każdej rodziny. b) Rozwód narusza samą instytucję małżeństwa i rodziny”.

– 8a – rodzina ma prawo zrzeszania się „celem właściwego i gorliwego wypełniania swych zadań, a także dla ochrony praw rodziny, popierania jej dobra i reprezentowania interesów”; winna mieć też możliwość wpływania na prawo oraz programy społeczne i gospodarcze odnoszące się w jakiś sposób do życia rodzinnego.

W Liście do Rodzin, w numerze 17, Jan Paweł II stwierdza wyraźnie, że rodzina oczekuje od społeczeństwa „przede wszystkim uznania swej tożsamości i zaakceptowania jako społeczna podmiotowość”. Wydaje się, że podmiotowość społeczna nie musi utożsamiać się z podmiotowością prawną. Jednak dalej papież wyjaśnia, że „prawa rodziny nie są tylko matematyczną sumą praw osoby. Rodzina bowiem jest czymś więcej niż każdy z osobna człowiek. (...) Dlatego też jej podmiotowość domaga się własnych specyficznych praw” (nr 17). Czy w tym tekście Ojciec Święty nie apeluje zatem do prawników o wypracowanie takich koncepcji prawnych, które umożliwiłyby przyznanie rodzinie jako takiej pewnej osobowości prawnej?

W świetle tej niedawnej wypowiedzi Ojca św. można zapytać, w jakich systemach prawa i w jakich dziedzinach można rodzinie przyznać podmiotowość prawną, a w jakich można ją poszerzyć?

III. KONIECZNOŚĆ OCHRONY I ROZSZERZANIA PRAW RODZINY

Chociaż w nowym KPK szerzej uwzględniono prawa rodziny i w wielu jego miejscach znaleźć można normy określające przedmiotowe prawa rodziny, to jednak ujawniane w czasie reformy Kodeksu postulatory zmierzające do pewnego wyodrębnienia katolickiego prawa rodzinnego nie zostały zrealizowane.

Także w prawie świeckim, choć bardzo podkreśla się znaczenie rodziny, to jednak liberalne prawodawstwa nie uwzględniają potrzeb rodziny, a respektują tylko prawa jednostek. Autorzy zwracają uwagę na stały brak poważnego zainteresowania władz polskich małżeństwem i rodziną oraz przynoszący poważne negatywne skutki społeczne trwający od wielu lat brak polityki prorodzinnej¹⁴.

Rozważyć więc można kwestię zasadności uznania osobowości prawnej małżeństwa i rodziny. Na pozór może się to wydawać niepotrzebne, gdyż w wielu przypadkach prawo pozwala małżonkom występować w obronie rodziny i jej podstawowych wartości. Czy jednak te możliwości są wystarczające?

Drogą pozytywizacji prawa naturalnego można w prawie świeckim przyznać rodzinie jeszcze szersze prawa. Ruchy rodzinne powinny postulować szersze uznanie podmiotowości prawnej rodziny w prawodawstwie świeckim, a zwłaszcza w polskim¹⁵. Rodzina ma bowiem przyznane pewne prawa, lecz nie może ich w pełni egzekwować, gdyż nie jest ona uznana za odrębny podmiot prawa, lecz tylko za przedmiot ochrony prawnej¹⁶. Wydaje się, że bez większego trudu można by ustalić, że każdy z małżonków może występować w imieniu całej rodziny, oczywiście tylko w jej interesie.

Można zastanowić się nad wprowadzeniem w sądach państwowych urzędu broniącego interesów małżeństwa i rodziny. Konieczne wydaje się także powołanie ogólnopolskiego urzędu rzecznika praw rodziny, który dbałby o to,

¹⁴ L. D y c z e w s k i. Rodzina polska w kontekście współczesnych przemian społecznych. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/94. Katowice 1993 s. 144-148.

¹⁵ Okazją taką jest debata nad przyszłą konstytucją RP. Z 9 znanych mi projektów konstytucji tylko jeden (KPN) nie posiada jakiegokolwiek zapisu o przedmiotowych prawnej rodziny. Natomiast żaden nie posiada zapisu o uznaniu podmiotowości prawnej rodziny. Zob. Komisja Konstytucyjna Zgromadzenia Narodowego. Projekty Konstytucji. Warszawa (Wydawnictwo sejmowe) 1993; ponadto: Projekt Prezydenta RP z 6.05.1994 (z Kartą praw i wolności); Projekt Obywatelski NSZZ Solidarność (Gdańsk, czerwiec 1994) oraz Projekt „Przymierza dla Polski” (Warszawa 1994).

¹⁶ Por. W i n i a r z. Prawo s. 13.

aby stanowiące prawo rzeczywiście chroniło małżeństwo i rodzinę (zapewniając odpowiednią płacę rodzinną, odpowiednie dla wszystkich rodzin warunki socjalne i kulturalne). Nie wystarcza rzecznik czy pełnomocnik ds. dzieci lub kobiet.

Pamiętajmy, że Ojciec św. Jan Paweł II, który jest nie tylko pasterzem Kościoła powszechnego, lecz także wielkim znawcą problematyki rodzinnej, postuluje aby współcześni prawodawcy uznali podmiotowość prawną rodziny. Świadczy o tym wyraźnie sformułowanie zawarte w art. 5-f Karty Praw Rodziny.

Także w prawie kanonicznym powinno nastąpić rozszerzenie ochrony praw rodziny. Wydaje się, że skoro Stolica Apostolska wydała wzorcową Kartę Praw Rodziny, to najpełniejsze zastosowanie powinna ona znaleźć w prawie kościelnym; oczywiście w tych kwestiach, które są materią prawa kanonicznego. Działania takie byłyby zgodne z postanowieniem art. 11 Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (podpisanego 28 lipca 1993 r.): „Układające się strony deklarują wolę współdziałania na rzecz obrony i poszanowania instytucji małżeństwa i rodziny będących fundamentem społeczeństwa”.

Na zakończenie warto przypomnieć intencję Stolicy Apostolskiej, która przedkładając Kartę Praw Rodziny „wzywa wszystkie państwa, organizacje międzynarodowe oraz wszystkie instytucje i osoby zainteresowane do szanowania tych praw, do zapewnienia rzeczywistego ich uznania i przestrzegania”¹⁷. Jest znamienne, że do poszanowania tych praw Stolica Apostolska wzywa w s z y s t k i e, a nie tylko wybrane lub zainteresowane państwa, instytucje i organizacje. Zaś do osób fizycznych apel jest skierowany wybiórczo: zasadniczo tylko do tych, które są zainteresowane problematyką rodzinną.

¹⁷ Karta Praw Rodziny, wstęp.